

مقدمه

پی‌جویی اندیشه و اقامه عدالت در پهنه و گستره انقلاب اسلامی دریایی وسیع از نظرات و آراء، منابع اسلامی کهن و عظیم و سرمایه‌ای بی‌بدیل برای عدالت‌پژوهان و عدالت‌خواهان فراهم آورده است. با وجود این وفور، همچنان زمین‌ و زیربنای نظری عدالت اجتماعی از نگاه اسلامی چندان بارور و ثمرده نیست؛ وضعیتی که نظام سیاست‌گذاری و اجرایی کشور را با سعی و خطایی دائمی همراه کرده و در عمل، عقب‌ماندگی قابل توجهی را در زمینه تحقق عدالت در حیات اجتماعی رقم زده است.

دستیابی و عمل به نظریه‌ای ناب در باب عدالت همواره جزو یکی از مهم‌ترین مطالبات و دغدغه‌های رهبر معظم انقلاب از نخبگان علمی کشور در دهه گذشته بوده است.^۲ جامعه عمل‌پوشاندن به چنین هدف‌ و الایی به پیش‌زمینه‌های متعدد دینی و اجتماعی نیازمند است تا محققان بتوانند فهمی اصیل و دست‌اول از دین در مسائل عدالت اجتماعی به دست بیاورند؛ اما آیا تا فراهم شدن آن نیازمندی‌ها وظیفه و مسیر دیگری نمی‌توان جست‌وجو و دنبال کرد؟

منطق تدوین نظریه

نگاهی به سیره علمای گذشته در موضوعات علمی مختلف و همچنین تجارب جهانی در حیطه تولید علم جریانی به نام «متفکرمحوری» را برای پی‌جویی ابعاد موضوعات کلان و راهبردی به ما نشان می‌دهد. در این منطق، اندیشه متفکران تراز اول و شارحان تأثیرگذار بررسی می‌شود و از دل تتبع نظرات آن‌ها فهمی اصیل و کاربردی از ارزش‌ها و تجویزهای مختلف به دست می‌آید.^۳ نظریه ارائه شده در این نوشته از راه پیگیری منطق متفکرمحوری به دست آمده است. در این باره معیارهایی چون «جامعیت نگاه دینی»، «دارا بودن نظام فکری»، «نزدیکی به دوران معاصر» و «دغدغه نظام‌سازی و حاکمیت» از شش متفکر دینی (امام خمینی، علامه طباطبایی، شهید صدر، شهید بهشتی، شهید مطهری و مقام معظم رهبری) انتخاب و با زاویه و برش عدالت‌خوانش شد. از دل تضارب و ترکیب و تلفیق اندیشه این متفکران، صورت‌بندی منسجمی از ابعاد موضوع عدالت و عدالت اجتماعی در اندیشه دینی به دست آمد که به اختصار به آن «نظریه اسلامی عدالت اجتماعی» گفته شده است.

مبادی اصلی نظریه اسلامی عدالت اجتماعی

مطابق با هر ارزش دینی دیگر، عدالت نیز در مبانی و مبادی اساسی دینی ریشه دارد. این ریشه‌ها را می‌توان در سه لایه «هستی»، «انسان» و «اجتماع» به‌عنوان یک زنجیره به‌هم‌پیوسته دنبال کرد. در نگاه دینی خداوند متعال به‌عنوان خالق عالم وجود (تکوین) واجد صفات و اسمایی است که هریک از آن‌ها ظهورات مختلفی دارند. تجلی هریک از